

Η ΕΚ ΡΩΜΗΣ ΕΙΣ ΒΙΘΥΝΙΑΝ
ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ G. VALERII CATULLI

In memoriam

Κωνστ. Α. Γεωργούλη

Ut te postremo donarem munere mortis

Et mutam nequiquam alloquerer cinerem.

Μεσοῦντος τοῦ ἔτους 57 π.Χ. ὁ ἐκ Βερώνης νεαρὸς ποιητῆς G. Valerius Catullus ἐπραγματοποίησε μετάβασιν ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βιθυνίας, ἧς τὴν διοίκησιν πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀναλάβει ὁ πραιτωρ C. Memmius, φίλος καὶ προστάτης αὐτοῦ. Οὕτως ὁ ποιητῆς μετέβαλε τὴν παλαιὰν διακαῆ ἐπιθυμίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν κατακτηθεισῶν νέων ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ ἀπλοῦν σχέδιον εἰς συγκεκριμένην πράξιν ὑπὸ εὐνοϊκὰς δι' αὐτὸν συνθήκας.

Τὸ ρεῦμα τῆς ἐξόδου τῶν Ῥωμαίων εἰς διαφόρους ἐπαρχίας ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας πρὸς γινῶσιν νέων τόπων, τὸ δέλεαρ τῶν οἰκονομικῶν ὠφελειῶν καὶ ἡ ἔφεσις πρὸς δρᾶσιν ὑπῆρξαν ἰσχυρὰ κίνητρα πρὸς ἀνάληψιν ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ παρέσχον πλείστας ὑποσχέσεις τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν νεότητα. Ἡδὴ τὸ πλεῖστον τῆς Ῥωμαϊκῆς νεότητος εὐρίσκετο διεσκορπισμένον εἰς λίαν μεμακρυσμένας ἐπαρχίας τῆς ἐπικρατείας. Ἡ ἀναζήτησις χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων, ἡ ἀντιμετώπισις περιπετειῶν ὑπέκκαιε τὰς ψυχὰς τῶν νέων ὡς καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ κέρδους καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ δόξα. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐκστρατείας αἱ προοπτικαὶ διὰ πλοῦσια λάφυρα προσήλκυον σημαντικὸν ἀριθμὸν ἡμιαπαγγελοματιῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἀνακατετάσσοντο μετὰ τὸ πέρας τῆς θητείας αὐτῶν ἐθελοντικῶς ¹. Αἱ συζητήσεις περὶ μυθικοῦ πλοῦτου τῆς Ἀνατολῆς ἐλάμβανον εὐρύτητα ἰδίᾳ μετὰ τῶν διανοουμένων, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν ὑψηλὴν κοινωνίαν τῆς Ῥώμης, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ ὁ Κάτουλλος. Ὅθεν ἐγκαταλείπει ὁ ποιητῆς τὴν ἐστίαν τὴν οἰκογενειακὴν εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν, τοὺς γνωστοὺς ἐπιφανεῖς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων εἰς Ῥώμην, τὴν φίλιαν τοῦ Κάλβου, τοῦ Κορνηφικίου, τοῦ νεαροῦ Ἀζινίου Πολλίωνος, τοῦ Ἀλφῆνου Βάρου, τοῦ Καιλίου Ῥούφου καὶ

1) M. Cary : Ῥωμαϊκὴ Ἱστορία Ἀθῆναι 1960 τόμ. I σ. 335.

ἴσως τοῦ Κικέρωνος ¹, τὸν ἀργόσχολον βίον ² καὶ ἀναχωρεῖ μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ συγγραφέως ποικίλων ποιημάτων ³ σήμερον ἀπολεσθέντων Ἐλβίου Κίνα δια τὴν μεμακρυσμένην πλουσίαν ἐπαρχίαν τὴν ἀνατεθεῖσαν διὰ διατάγματος εἰς τὸν Κ. Μέμμιον.

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς μεταβάσεως τοῦ Κ. Μεμμίου εἰς Βιθυνίαν ἦτο ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ γοήτρου, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ ὅπως δῆποτε διὰ τῆς ἀθουρύβου, βεβαίας καὶ ἀνωδύνου μεθόδου τῆς διπλωματίας ⁴, καθ' ὅσον ἐπεκράτει εὐρεῖα δυσαρέσκεια εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐξ αἰτίας τοῦ συστήματος τῆς Ῥωμαϊκῆς διοικήσεως. Ἀνελάμβανεν οὗτος εἰς Βιθυνίαν ἓνα στενὸν κύκλον στερεοτύπων καθηκόντων γενόμενος ἄμεσος βοηθὸς τῶν ὑπάτων ὡς πραιτώρ. Ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ ἦτο σχετικὴ μόνον με ἀστικά δικαστικά ζητήματα. Εἰς ταῦτα ἡ προσωπικὴ συμμετοχὴ περιορίζετο εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν προκαταρκτικῶν συνηγοριῶν καὶ εἰς τὴν παροχὴν γενικῶν ὁδηγιῶν εἰς δικαστὴν (iudex) ἢ εἰς σῶμα τριῶν ἢ πέντε διαιτητῶν (reciperatores). Ἐτέρα σπουδαιοτάτη λειτουργία τοῦ πραιτώρος ἦτο ἐνταῦθα καὶ ἡ δημοσίευσις τῶν ἐδικτῶν ⁵, δι' ὧν ἔθετεν ἀρχὰς ὡς πρὸς τὸν χειρισμὸν περιπτώσεων μὴ ῥυθμιζομένων σαφῶς ἐκ τοῦ νόμου ἢ τοῦ ἐθίμου ⁶.

Μία τοιαύτη μετάβασις εἰς πλουσίαν ἐπαρχίαν ἐνίστε συνωδεύετο ὑπὸ πλουσίων ἀμοιβῶν περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον θεμιστῶν, ἅς οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ οἰκεῖοι φίλοι ἐξηργύρωνον κατὰ τὸ πλεῖστον ἄνευ ἀναμονῆς ἐγκρίσεως τῆς δημοσίας γνώμης. Ἄλλως τε οἱ Ῥωμαῖοι ἄρχοντες οἱ ὑπηρετοῦντες ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας ἐφωδιάζοντο δι' ἀναγκαίων χρημάτων μεταβάσεως καὶ ἐκτελέσεως τοῦ ἀνατεθέντος ἔργου. Εἰς περίπτωσιν ἐπιτυχοῦς πολέμου ἐδικαιοῦντο νὰ λάβουν ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτῶν ἱκανὸν μέρος λαφύρων. Ἐν τούτοις καὶ οἱ Ῥωμαῖοι εὐγενεῖς, οἵτινες ἐπεδίωκον τὴν προσφορὰν δημοσίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν γενέτειραν ἄνευ οὐδεμιᾶς χρηματικῆς ἀντιμισθίας ἤρχισαν νὰ ἐποφθαλμιοῦν τὴν ἀνάληψιν ὑπηρεσίας εἰς τὰς ἐπαρχίας ὡς εὐκαιρίαν διὰ τὸν προσωπικὸν πλουτισμὸν. Οὕτως ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν κατήντησεν ἀναποφεύκτως νὰ θεωρῆται ἀπαραίτητος πηγὴ διὰ τὴν ἀνάκτησιν δαπανῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν ἐξέυρεσιν πόρων διὰ μελλοντικὰ ἔξοδα ⁷.

Καὶ ὡς φαίνεται αἱ διασκεδάσεις, αἱ ἀπολαύσεις τῆς πόλεως εἶχον καταστήσει τὸν Κάτουλλον πτωχόν. Διὸ καὶ ἠκολούθησεν εἰς Βιθυνίαν τὸν πραιτώρα Κ. Μέμμιον—ἄρχοντα εὐγλωττον, πολυμαθῆ καὶ εὐκαιριακῶς ποιητὴν, φίλον καὶ

1) Fr P. Simpson : Select poems of Catullus. London 1952 General Introduction p. XLI (LIFE) et p. 19 Catull. 49.

2) G. Lafaye : Catulle poesies. Paris Société d'édition «Les Belles Lettres» 1949 καὶ R. A. B. Mynors. G. Valerii Catulli carmina. Oxonii 1960 poème 10 (X) v. 1—2 (Αἱ παραπομπαὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐκδόσεις).

3) Ὅπως π. χ. ἡ Σμύρνη αὐτοῦ. Catull. 95.

4) M. Cary ξ. ἀ. τόμ. II σ. 182.

5) edicta=διατάγματα.

6) M. Cary ξ. ἀ. τόμ. I σ. 157.

7) M. Cary ξ. ἀ. τόμ. I σ. 312.

προστάτην αὐτοῦ—μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἀπολεσθείσης περιουσίας ¹. Ἐζήτει νὰ τονώσῃ τὸ ἰσχνὸν βαλάντιον αὐτοῦ, ὅπερ, ὡς λέγει, ἦτο πληῖρες ἀραχνῶν ².

Οὕτως εὐρίσκομεν τὸν Κάτουλλον ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ἔτους 57 π. Χ. ἕως τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ἔτους 56 π. Χ. εἰς Βιθυνίαν. Ἡ περίπου ἐτησία παραμονὴ δὲν εἶχε τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Ἡ Βιθυνία δὲν παρέσχε πρόσφορον ἔδαφος πρὸς ἀπόκτησιν κερδῶν. Οἱ ἄρχοντες ταύτης δὲν ἐπλούτιζον μολονότι ἐθεωρεῖτο ἡ ἐπαρχία ὡς μία τῶν πλουσιωτέρων καὶ εὐφορωτέρων περιφερειῶν τοῦ κράτους λόγῳ τῆς γονιμότητος τοῦ ἔδαφους, τῶν πολλῶν ὑδάτων καὶ τῶν ὄρειοτάτων τοπίων.

Εἶχεν ὑποστῆ πλείστας διοικητικὰς μεταβολὰς. Εἶχεν ἐνωθῆ μετὰ τοῦ δυτικοῦ Πόντου ³ εἰς μίαν ἐπαρχίαν καὶ διωκεῖτο ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν ἐν Βιθυνία Ἑλλήνων» εἶδους συμβουλίου ἀποτελουμένου ἐξ ἐνὸς ἀντιπροσώπου ἐκάστης πόλεως τῆς Βιθυνίας. Παρηθεῖτο μίαν ἐπίμονον μνησικακίαν κατὰ τοῦ πραιτῶρος Μεμμίου ⁴ ἕνεκα προσγενομένων διοικητικῶν τινῶν μεταβολῶν. Ἡ ἐνέδρα τῆς ἀποτυχίας ἐκαιροφυλάκτει τὸ ἔργον τοῦ ἄρχοντος. Μέγας φθόνος φθορᾶς πρὸς τὸν ἄρχοντα ἐπεκρέματο. Αἱ ἀμοιβαὶ αἱ ἀναγραφόμεναι εἰς τὰς πινακίδας ⁵ τῶν δαπανῶν ἀντεμετωπιζοντο ὑπὸ τοῦ συμβουλίου μὲ τινὰ ψυχρότητα. Ἡ ἀναζήτησις νέων φίλων καθίστατο προβληματική. Ἡ πρωτοβουλία τῆς ἐκβιαστικῆς ἀποσπάσεως χρημάτων δι' ἐραρικῶν προσφορῶν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων οὐδὲν κέρδος ἔφερεν εἰς τὴν μέθοδον τοῦ προσωπικοῦ πλουτισμοῦ. Ἡ εὐεργετικὴ ἀποψις τοῦ Κατούλλου ἐκ τῆς τοιοῦτου εἶδους παροχῆς ἐργασίας εἰς τὴν διοίκησιν πρὸς κτήσιν ἤρχισε νὰ καθίσταται ἀμφίβηλος. Ἡ νοσταλγία τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα ὑπερίσχυε.

Ὅπως δὴποτε ἡ προσήλωσις εἰς τὸν πραιτῶρα ὑπῆρξεν εἰλικρινῆς καὶ οὐδέποτε ἐδειλίασε πρὸ τῆς ἀληθείας. Παρ' ὅλον ὅτι ὑπῆρξεν ἄνθρωπος τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἡδονῆς ἐν τούτοις ἀνεδείχθη πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης ⁶ ἔχων Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα ἀνεξαρτησίας. Ὁ Μέμμιος ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον πρόσωπον εἰς τὸν κόσμον ⁷ πρὸς ὃ ἠσθάνετο βαθεῖαν ἐμπιστοσύνην. Ὅ,τι ὅμως καὶ ἂν ἔπραττεν ἡ ἔλεγε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ φίλου ἄρχοντος πραιτῶρος ἀπέβαινον μάταια. Εὐχάριστως ἀνελάμβανε διευθετήσεις εἰς πόλεις καὶ μετέβαιναν εἰς ὀνομαστὰς εὐφόρους περιοχὰς τῆς καυματώδους Νικαίας ⁸. Κατὰ τὰς μετακινήσεις αὐτὰς ἐνίοτε κατελαμβάνετο ἐκ βαρυθυμίας, ἐκ σφοδροῦ πόθου ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα. Ἐνοστάλγει τὰς παρελθούσας εὐαρέστους καταστάσεις ἢ περιστάσεις. Τὸ

1) Fr. P. Simpson' ἔ. ἀ. p. XLI (LIFE).

2) Nam tui Catulli plenus sacculus est aranearum 13, 7—8.

3) F. E. Adcock περ. «Journ. Rom. Stud.» 1937 σ. 12 ἔ.

4) Catull. 10, 19 squ.

5) Catull. 28, 6 squ.

6) Catull. 44, 10 squ.

7) Fr. P. Simpson ἔ. ἀ. p. VIII.

8) Catull. 46, 4—5:

μοναδικὸν κέρδος, ὅπερ ἀπεκόμισεν ἀπὸ τὰς μετακινήσεις αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς Βιθυνίας ὑπῆρξεν ἡ πορεία διὰ μέσου τῶν πεφνημισμένων ἐπαρχιῶν τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Τρωάδα πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ τάφου τοῦ πολυθρηνητοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ ¹ αὐτοῦ τοῦ προσενεγκόντος ὑπηρεσίας τῇ πατρίδι—εἶτε ὡς στρατιώτης εἶτε ὡς μελετητῆς τῶν νέων χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας—ἀποθανόντος (πνιγέντος ²) καὶ ἐνταφιασθέντος μακρὰν πάντων—οἰκείων τε καὶ φίλων—εἰς τὸ οὐδέτερον ἐκεῖνο κοιμητήριον παρὰ τὸ Ῥοῖτειον ἀκρωτήριον ³, ἐνθα ἡ Εὐρώπη προσεγγίζει τὴν Ἀσίαν.

Ὁ Κάτουλλος ἀτενίσας τὰ Ἰλιακὰ τεῖχη ἐμνήσθη παλαιῶν ὁμηρικῶν ἐπικῶν σκηνῶν ⁴. Μετὰ ταῦτα προσῆλθε καὶ προσέφερε πένθιμα δῶρα διάβροχα διὰ πολλοῦ ἀδελφικοῦ κλαύματος εἰς τὸν τάφον ⁵.

Περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 56 π. Χ. ἀπηλλαγμένος τοῦ βάρους τῶν πολλαπλῶν ὀχλήσεων ἀπειρηκῶς ἔνεκα τοῦ ἀλλοδαποῦ μύχθου ἐγκαταλείπει τὴν Θυνίαν καὶ τὰς βορείους παραλίας τῆς Βιθυνίας ⁶ ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ πλοίου τῆς ἀρεσκείας αὐτοῦ—θαλαμηγοῦ ἢ ἀκατίου ⁷—πτωχότερος ἢ ἄλλοτε, ἐνθα ἔζησε μετὰ τὰς περιπετείας μετὰ τὴν ἔντονον δημοσίαν ζωὴν εἰς τὴν Σιρμιῶνα ⁸ τὴν καλουμένην σήμερον «Riviera du Garda» τὴν χαράν, τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἀνάπαυσιν.

1) Πρὸς αὐτὸν ἠσθάνετο βαθυτάτην στοργὴν καὶ ἀγάπην. Τὸ πένθος ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἐκείνου τῷ ἀφῆρεσε πᾶσαν ζωηρὰν ὄρμην πρὸς δημιουργικὸν ἔργον. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ὁμολογεῖ ὅτι :

«Sed totum hoc studium luctu fraterna mihi mors
Abstulit. O misero frater adempte mihi,
tu mea tu moriens fregisti commoda, frater,
tecum una tota est nostra sepulta domus,
Omnia tecum una perierunt gaudia nostra,
Quae tuus in vita dulcis alebat amor.
Cuius ego interitu tota de mente fugavi
haec studia atque omnes delicias animi» 68α, 19—26.

2) Catull. 65, 5.

3) Auj. Karalunk (Schliemann).

4) Catull. 68b, 85 [45] sq.

5) Catull. 101.

6) Catull. 31, 5.

7) Catull. 4.

8) Sirmio, —Iōnis (Θ) Catull. 31, 1 et 12. Πλησίον τῆς λίμνης Garda. Λόγῳ τοῦ μεσογειακοῦ κλίματος καὶ τῆς βλαστήσεως τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης, ὡς καὶ τῶν φυσικῶν καλλωνῶν τῆς περιοχῆς πολλὰ σημεῖα τῆς ἀποτελοῦν περίφημα κέντρα παραθερισμοῦ. Πάπυρος Λαρούς τόμ. 5. λ. Γκάρντα. Ἴδὲ καὶ Lacs d'Italie. Office National Italien de Tourisme «ENIT» Roma, via Marghera ἀ. ἔ. λ. Sirmione (Brescia) ἐνθα μεταξὺ ἄλλων γράφεται « Très belle forteresse (1250), et restes imposants d'une villa romaine, nommés «Grottes de Calulle» au milieu d'une oliveraie millénaire . . . ».